

REFLEKSION KUI VAHEND JA LAHENDUS

JEEBUS SIIRAKI TARKUSERAAMATUS¹

Jonas Jakobson

Nii on tosinas Vana Testamendi raamatus – Iiobis, Kogujas ja Ülemlaulus, Psalmides, Õpetussõnades ja Jesajas; kiituse ja kurtmise sõnades; võidulauludes ja kurvastuse, orjuse ning meeleheite itkudes; uhkuse hooplustes ja kõrkides kinnitustes, ja löödud alandlikkuse ning hirmu ülestunnistustes; hoiatuses, lubaduses, ja ettekuulutuses; armastuses, vihkamises, leinas, surmas, kaotuses, kättemaksus ja alistuses; metsikus, laulvas rõõmutsemises ja kibedas meeleheites – üksik inimene ülevoolavas ja vapustavas refräänis välja töötanud oma elu lõpliku nägemuse.²

1. SISSEJUHATUS

Vana Testamendi (VT) apokrüüfide hulka kuuluv Jeesus Siiraki Tarkuseraamat (Srk) on märkimisväärne juba ainuüksi sellepärast, et autori nimi on esitatud – *yšw' bn syr'* (Jeesus Ben Sira)³. Selle perioodi loomingus on

¹ Artikkel on kirjutatud ETF9279 grandit toetusel.

² „Thus, in dozen books of the Old Testament – in Job, Ecclesiastes and the Song of Solomon, in Psalms, Proverbs, and Isaiah; in words of praise and words of lamentation; in songs of triumph and in chants of sorrow, bondage, and despair; in boasts of pride and arrogant assertion, and in stricken confessions of humility and fear; in warning, promise, and in prophecy; in love, hate, grief, death, loss, revenge, and resignation; in wild, singing jubilation and in bitter sorrow – the lonely man has wrought out in a swelling and tremendous chorus the final vision of his life.” Thomas Wolfe, „God's Lonely Man” – *The Lost Boy* (New York and Evanston: Perennial Library, Harper & Row Publishers, 1965), 201.

³ Rabiinlikud allikad viitavad Srk autorile kui Ben Sirale või Bar Sirale. Keskaegne kk B tutvustab autorit kahel korral (Srk 50:27; 51:30) nimega *šm'wn bn yšw' bn 'l'zr bn syr'*. Marko Marttila, *Foreign Nations in the Wisdom of Ben Sira*. Deuterocanonical and Cognate Literature Studies, vol. 13 (Berlin, Boston: de Gruyter, 2012), m2, 1-2. Käesolevas artiklis on kasutatud rahvusvahelist transkribeerimissüsteemi, milles heebrea konsonanti ך tähistatakse w ja konsonanti ך tähistatakse y.

enam tuntud juhtumid, kus teksti autorsus seostatakse mõne varasema kuulsa nimega, et lisada teosele autoriteeti, nt Õp omistatakse Saalomoni. Konkreetsele isikule omistatav, sedavõrd mahukas ja žanriliselt mitmekülgne poeetiline teos nagu Srk on oluline allikas, kuna VT heebrea poeesia konstitueeriv olemus on veel lõplikult määratlemata (meetrika on heebrea poeesia jaoks sobimatu termin).

Käesolev artikkel üritab lisaks põgusale ülevaatele Srk käsikirjade (kk) taustast ja paigutusest tarkuskirjanduse ruumis tuua esile Srk-s esinevaid žanre, peatudes pikemalt refleksioonil – meditatiivsel poeetilisel õpetusžanril, mis lähtub näidetest ja võrdlustest.

Artiklis analüüsitud kolme poemi Srk 40:11–17, 41:1–4 ja 41:5–13 vaadeldakse kui refleksioone. Poeemide analüüs toimub kolomeetria (konsonantide loendamine koolonis) ja semantiliste tunnuste alusel. Semantiliste tunnuste all peetakse silmas Robert Lowthi nimetatud nähtust *parallelismus mebrorum*'it (parallelism).⁴ Kugel hoiatab, et nimetades avastust *parallelismus membrorum*'iks, oli Robert Lowth teadlik, et kõikides retoorikat käsitlevates raamatutes oli kreeka keelse sõna *κῶλον* ladina keelseks tõlkevasteks *membrum*; seega ei pea ühe kooloni kõik liikmed (sõnad) vastama teise kooloni liikmetele (sõnadele), vaid primaarne on tasakaal koolonite vahel.⁵

Heebrea poeesia aluseks on *mašal*. Noomenil *mašal* võib VT kontekstis olla üks järgnevatest tähendustest: 'vanasõna, ütlus, aforism, maksim, võrdlus, didaktiline poeem'.⁶ *Mašal* on lühike ja rikastatud mõttega ehituskivi, mille abil komponeeritakse poeme. See on seatud meelde jäävasse keelde, kasutades eri poeetilisi võtteid (alliteratsioon, assonants, riim), eriti parallelismi, mille puhul on koolonid bikoolonis või trikoolonis sünonüümsed, sünteetilised või antiteetilised täiendavad paarilised.

⁴ „The poetical conformation of the sentences which has been so often alluded to as characteristic of Hebrew poetry, consists chiefly in a certain equality, resemblance, or parallelism, between the members of each period; so that in two lines, (or members of the same period,) things for the most part shall answer to things, and words to words, as if fitted to each other by a kind of rule or measure.“ Robert Lowth, *Lectures on the Sacred Poetry of the Hebrews*. Trans. George Gregory (Andover: Crocher & Brewster & Leavitt, 1827), 157.

⁵ James L. Kugel, *The Idea of Biblical Poetry: Parallelism and Its History* (Baltimore, London: The Johns Hopkins University Press, 1998), 2, märkus 2.

⁶ Patrick W. Skehan, Alexander A. Di Lella, *The Wisdom of Ben Sira*. The Anchor Bible, vol. 39 (New York: Doubleday, 1987), 21. Didaktiline poeem on siin koondnimetus didaktiliste poeesiažanrite kohta.

Õnnis on inimene, kes leiab tarkuse,
 inimene, kes jõuab arusaamisele,
 sest sellest on rohkem kasu kui hõbedast,
 rohkem tulu kui kullast. (Õp 3:13–14)

Sageli on koolonite paralleelsus taandatav nende sees leiduvatele sõnapaaridele, nii semantiliselt kui ka grammatiliselt, nagu Õp 3:13–14-s: leiab tarkuse // jõuab arusaamisele; rohkem kasu // enam tulu; hõbe // kuld. Roman Jakobson nimetab parallelismi keele kõiki tasandeid aktiveerivaks efektiks.⁷ Ühe elemendi paigutamine teiste elementide suhtes näitab kindlat eesmärki – elemendid võivad üksteist täiendada või olla konfliktis. Parallelsismi efekt avaldub ka sissejuhatuse eel tsiteeritud Thomas Wolfe'i tekstis, mis vanatestamentlikult pillavas poeetilises keeles on üles ehitatud sünonüümsetele ja antiteetilistele sõnapaaridele: kiituse // kurtmise sõnades // võidulauludes // kurvastuse / orjuse / meeleheite itkudes // uhkuse hooplustes // kõrkides kinnitustes, jne. Selle poeetilise efekti alusel üritatakse välja tuua poemide Srk 40:11–17, 41:1–4 ja 41:5–13 seos ning põhjendada nende paigutus suuremas kogus Srk 40:1–41:13.

1.1 JEEBUS SIIRAKI TARKUSERAAMAT(UD)

Algne Srk heebreakeelne raamat valmis 180. a eKr paiku.⁸ Kreekakeelse tõlke epiloogist on teada, et autori pojapoeg lahkus oletatavasti 132. a eKr Egiptusesse, kus raamat tõlgiti kreeka keelde 117. a eKr.

Varasel ajal paigutus Srk kaanoni piirile või loeti isegi *ketuvim*'i hulka. Kuigi hiljem jätsid rabid Srk kaanonist välja, püsis see hinnatud osana Palestiina ja Babüloonia koolides. Kaanonist väljajätmine ei tähendanud Srk hävitamist; kuigi Srk-t ei peetud pühaks, lubati seda lugeda.⁹ Ka tsiteeriti seda algses, rabiinlikus heebrea ja aramea keele vormis.¹⁰

⁷ Roman Jakobson, „Grammatical Parallelism and Its Russian Facets“ – *Language*, 42 (1966), 432.

⁸ Skehan ja Di Lella, *The Wisdom of Ben Sira*, 16.

⁹ Srk kanoonilisust võis juutide jaoks vähendada selle aktsepteerimine kristlaste poolt. Vt Jenny R. Labendz, „The Book of Ben Sira in Rabbinic Literature“ – *AJS Review*, 30:2 (2006), 347–392.

¹⁰ Rabi Akiba ja Ben Azai tsiteerivad Srk-t sõna-sõnalt. Arthur E. Cowley, Adolf

Srk heebreakeelsest tekstist on säilinud kaks kolmandikku (u 68%), mis on jaotunud eri kk-de vahel: A, B, Bm¹¹ C, D, E, F, Masada (M) ja Qumran. Kairo sünaagoogi *geniza*'st leitud kk-d A–F pärinevad u XI–XII saj pKr. Qumranist leitud käsikirjad 2Q18 ja 11QPs^a pärinevad I saj eKr, samasse sajandisse paigutatakse ka Masadast leitud kk.¹²

Heebreakeelsete kk-de ning kreeka (G), süüria (S) ja ladina (V) tõlgete võrdlemisel on jõutud arusaamisele, et algselt on eksisteerinud kaks heebreakeelset Srk korpust, HbI ja HbII.¹³ HbII puhul on tegemist heebreata traditsiooni kuuluva tekstivormiga, mille kujunemise algus kuulub Jeesus Siiraki pojapoja tehtud kreekakeelse tõlke järgsesse perioodi.¹⁴

Ka kreekakeelse tekstis eristatakse kahte algkorpust: GI ja GII.¹⁵ Kreekakeelsele tõlkele on lisatud proloog. Kuigi tõlge on puine¹⁶, on proloog kirjutatud heal tasemel kreeka keeles. Tõlke puisus näitab tolle aja tõlketehnika ideaali: võimalikult täpselt edastada algteksti.¹⁷

Süüriakeelse tõlke (vanimad kk-d pärinevad u VI–VII saj pKr, varasem tõlge u II saj pKr)¹⁸ suurim väärtus seisneb asjaolus, et see pärineb

Neubauer, *The Original Hebrew of the Portion of Ecclesiasticus* (Oxford: Clarendon Press, 1897), x.

¹¹ Kuna kk-s B on palju ääremärkusi, on neid märkusi loetud iseseisvaks kk-ks Bm.

¹² Pancratius C. **Beentjes**, *The Book of Ben Sira in Hebrew*. Supplements to Vetus Testamentum, vol 68 (Leiden, New York, Köln: Brill, 2007), 6.

¹³ Maurice **Gilbert**, „Methodological and Hermeneutical Trends in Modern Exegesis on the Book of Ben Sira“ – *The Wisdom of Ben Sira: Studies on Tradition, Redaction, and Theology*. Ed. Angelo Passaro, Giuseppe Bellia (Berlin, New York: de Gruyter, 2008), 7–13.

¹⁴ Nuria **Calduch-Benages**, Joan **Ferrer**; Jan **Liesen** *La Sabiduría del Escriba. Wisdom of the Scribe* (Estella, Navarra, España: Editorial Verbo Divino, 2003), 37.

¹⁵ GII-s on ligikaudu 300 koolonit, mida GI-s ei esine. Skehan ja Di Lella, *The Wisdom of Ben Sira*, 55.

¹⁶ Lisaks teksti puisusele on LXX osadest just Srk-s kõige enam parandusi. Josef **Ziegler**, *Sapientia Iesu Filii Sirach*. Septuaginta: Vetus Testamentum Graecum, vol. XII, 2 (Göttingen, Vandenhoeck & Ruprecht, 1965), 74–75.

¹⁷ Marko **Marttila**, „Statue of Covenant? Remarks on the Rendering of the Word *ḥq* in the Greek Ben Sira“ – *Scripture in Transition*. Ed. Anssi Voitila, Jutta Jokiranta (Leiden, Boston: Brill, 2008), 76.

¹⁸ II saj pKr võib olla liiga julge pakkumine. Wido T. **van Peursen**, *Language and Interpretation in The Syriac Text of Ben Sira. A Comparative Linguistic and Literary Study*. Ed. R. B. ter Haar Romeny. Monographs of the Peshitta Institute, vol. 16 (Leiden, Boston: Brill, 2007), 4.

otse heebrea keelest (tõenäoliselt oli aluseks HbII).¹⁹ Erinevalt kreeka-keelsest tekstist puudub süüriakeelses tõlkes proloog ja peatükkide järjestus vastab heebreakeelsele tekstile; GI-s on ptk-de 30–36 järjekord muudetud.²⁰

Srk vana-ladinakeelse tõlke (Vetus Latina, tõlgitud u II saj pKr) aluseks on kreekakeelne GII, Hieronymus lisas selle ise uut tõlget tegemata Vulgatasse.²¹ Kuigi Srk vana-ladinakeelses tõlkes esinevad paljud GII lisandused, võib tõlgete vahel täheldada erinevusi.²² Ladinakeelse tõlke loojal võis olla juurdepääs heebreakeelsele või varasemale kreekakeelsele tekstile (GI).²³

1.2 SRK KOMPOSITSIOON, POEESIA ŽANRID JA TARKUSKIRJANDUS

Srk 38:24–39:11 esitatud portree täiuslikust targast võib olla autobiograafiline. Lisaks „JHVH²⁴ kartusele“ ja vagadusele on ta ka retoorikas tugev (Srk 39:1–3). Viimane neist ei pruugi olla seotud ainult Toora ja prohvetite tundmisega, vaid ka heebrea tarkusest väljaspool asuvate teostega.²⁵ Srk-t võib olla mõjutanud lisaks sellistele egiptuse tarkuskirjanduse pärlitele nagu Amenemope õpetus (millest on suure tõenäosusega mõjutatud ka Öp) ka kreeka kirjandus, nt u VI saj eKr pärit Theognise eelegiad.²⁶ Kindlasti tuleks kaaluda seoseid Mesopotaamia kirjandusega.

¹⁹ Calduch-Benages *et al.*, *La Sabiduría del Escriba*, 39.

²⁰ Hans P. Rieger, *Text und Textform im hebräischen Sirach. Untersuchungen zur Textgeschichte und Textkritik der hebräischen Sirachfragmente aus der Kairoer Geniza*. Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft, 112 (Berlin: de Gruyter, 1970), 112–115.

²¹ Calduch-Benages *et al.*, *La Sabiduría del Escriba*, 38.

²² Ladinakeelses tõlkes on 75 bikolonit, mida GII-s ei leidu. van Peursen, *Language and Interpretation in The Syriac Text of Ben Sira*, 15.

²³ Anthony J. Forte, „The Old Latin Version of Sirach: Editio Critica and Textual Problems“ – *The Texts and Versions of the Book of Ben Sira: Transmission and Interpretation*. Ed. Jean-Sébastien Rey, Jan Joosten (Leiden, Boston: Brill, 2011), 202–203.

²⁴ Erinevalt nimest JHVH leiab selles artiklis transkriptsiooni, kus heebrea konsonandile ʾ vastab w ja konsonandile ʿ vastab y.

²⁵ Leo G. Perdue, *Wisdom Literature: a Theological History* (Louisville, London: Westminster John Knox Press, 2007), 230–231.

²⁶ Vt Jack T. Sanders, *Ben Sira and Demotic Wisdom*. Ed. James L. Crenshaw. Society of

Lisaks Assüüria Ahikari ütluste ja Srk sarnasustele²⁷ võib täheldada sarnasusi isegi Vana-Babüloonia eepose „Gilgameš“ ja Srk vahel. Srk 1:1 leiab paralleeli „Gilgameši“ (I.i.4).²⁸ Srk kokkupuuteid „Gilgameši“ eeposega tugevdab asjaolu, et ka Kg 9:7–9 tsiteerib „Gilgameši“ (X.iii.6–14).²⁹

Kuigi VT ja Srk võrdluses ei tohi laskuda *parallelomaaniasse*, peab Srk täiusliku targa all eelkõige silmas heebrea tarkuses haritud. Di Lella jaotab heebrea kirjaliku tarkuse kahte klassi. Esimene neist edastab praktilist ja teine teoreetilist tarkust.³⁰ Kuigi Srk-s (nagu ka Õp-s) näeb ta ka eksistentsiaalse tarkuse vorme, on selles peamiselt tegemist praktilise tarkusega.³¹ Õp ja Srk vahel võib näha silmatorkavat temaatilist seost „tarkuse“, lauakommete, sotsiaalsete kihistuste ja naistesse suhtumise vallas.

Sanders rõhutab Srk ja Õp 1–9 poemide struktuuri sarnasust, kuna teemalt sarnased lõigud seotakse omavahel, et luua midagi peatükilaadset, millel on selge suunitlus ja areng.³² Nii Srk-s kui Õp-s on peatükide terviklikkuse saavutamiseks kasutatud erinevaid žanre.³³ Žanrilise varieeruvuse efekt on nagu iga poeetilise võtte puhul (riim, alliteratsioon, assonants või parallelism) võimalus teatud elemente selgemalt siduda või lahutada. Õp-s on kasutatud lisaks kõnele ka hümn ja refleksiooni. Srk-s võib leida viie žanri kasutust: kõne, refleksioon, hümn, palve ja autobiograafiline poem.

Biblical Literature: Monograph series, 28 (California, Chico: Scholars Press, 1983).

²⁷ Vt Michael **Weigl**, *Die aramäischen Achikar-Sprüche aus Elephantine und die alttestamentliche Weisheitsliteratur*. Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft, 399 (Berlin, New York: de Gruyter, 2010).

²⁸ Jeremy **Corley**, „Searching for Structure and Redaction in Ben Sira“ – *The Wisdom of Ben Sira: Studies on Tradition, Redaction, and Theology*. Ed. A. Passaro, G. Bellia (Berlin, New York: de Gruyter, 2008), 39.

²⁹ *Ibid.*, 29, märkus 27.

³⁰ Skehan ja Di Lella., *The Wisdom of Ben Sira*, 32.

³¹ *Ibid.*, 32.

³² Fuss näeb sellises temaatilises ühtsuses paralleele egiptuse tarkusekirjandusega, nt Amenemope ja Papyrus Insingeriga. Werner **Fuss**, *Tradition und Komposition im Buche Jesus Sirach*. Ph.D. diss. Tübingen (Tübingen: Eberhard-Karls-Universität, 1963), 275.

³³ Tait toob esile, et erinevate žanrite kasutamine oli omane ka egiptuse kirjandusele, luues hägusa piiri dokumenteeriva ja ilukirjandusliku vahele. Üheks selliseks näiteks on Petiese'i petitsioon (pRylands 9), mis lisaks palvetele, mis soovivad hüvitust, sisaldab ka hümn. John W. **Tait**, „Demotic Literature: Forms and Genres“ – *Ancient Egyptian Literature: History and Forms*. Ed. Antonio Loprieno (Leiden, New York, Köln, Brill: 1996), 178.

1. Kõne on tarkuskirjanduse peamine ja vanim vorm, tuginedes *mašal'* alusele.³⁴ Kõne poemid on kirjutatud Srk koostamise esimeses faasis.³⁵ Srk-s nagu ka Õp-s leidub selle žanri puhul pöördumise *bny* (mu poeg) kasutamist poemi (Srk 3:8, 3:17, 4:20) ja stroofide (Srk 3:12, 4:1, 42:11) alguses, et haarata tähelepanu. Sageli toob see endaga kaasa konsonantide arvu suurenemise koolonis, nt Srk 4:20–31 on poemi esimeses koolonis konsonantide arv 19, ülejäänud poemis jääb see vahemikku 12–17.
2. Refleksioon toetub samuti tugevalt *mašal'* alusele. Refleksiooni puhul on tegemist kõnede vahel asuvate iseseisvate üksustega, milles üldjuhul puuduvad otsesed käsud ja keelud ning poemi alguses pöördumine *bny*. Tegemist on pigem meditatiivset laadi kirjeldustega, mille abil moodustatakse poemidest suurem tervik. Srk-s on refleksioon lisandunud hilisemates faasides, samas leidub ka esimeses faasis loodud näiteid – Srk 3:25–29; 4:11–19; 9:17–10:18 jne. Srk-s leidub selle žanri omanäolist kasutust Srk 44:1–50:24-s, „esisade ülistuses“. Lee toob Srk 44:1–50:24 puhul välja, et siin võib leida mõjutusi kreeka enkooriumidelt.³⁶ See tekstikogu on kõige paremini struktureeritud osa Srk-s: Srk 44:1–45:26 ja 46:1–50:24 lõppevad sarnase doksooloogiaga; paljud poemid selles kogus koosnevad kas 8, 16 või 32 bikoolonist.³⁷
3. Hümni kasutatakse Srk-s Jumala poole pöördumiseks ja „tarkuse“ kiitmiseks (ka Õp 8). Et „hümn tarkusele“ (Srk 24:1–33) asub raamatu keskel, pole juhus. Hümnide paigutus (Srk 1:1–10, 18:1–7, 24:1–33, 39:12–35, 42:15–43:33, 51:1–12) näitab, et neid on kasutatud tervikkompositsiooni jaotamisel osadeks.³⁸

³⁴ Corley, „Searching for Structure and Redaction in Ben Sira“, 36.

³⁵ Srk on kindlasti komposiitöö, mida kirjutati mitme kümnendi jooksul. Marttila, *Foreign Nations in The Wisdom of Ben Sira*, 4. Corley jaotab Srk loomise V faasi: I, algne kogu (1:1–23:27 ja 51:13–30); II lisandus (24:1–32:13); III lisandus (32:14–38,23 ja 51:1–12); IV lisandus (38:24–43:33); V lisandus (44:1–50:24; 50:25–26; 50:27–29). Corley, „Searching for Structure and Redaction in Ben Sira“, 41–44.

³⁶ Thomas R. Lee, *Studies in The Form of Sirach 44–50*. Society of Biblical Literature: Dissertation series, 75 (Atlanta, Georgia: Scholar's Press, 1986), 242.

³⁷ Corley, „Searching for Structure and redaction in Ben Sira“, 44.

³⁸ Skehan ja Di Lella, *The Wisdom of Ben Sira.*, 27. Toetudes Corley uurimusele, saab Srk jaotada kaheksaks sisuliseks ühikuks: I (1:1–4:10); II (4:11–6:17); III (6:18–14:19); IV (14:20–23:27); V (24:1–32:13); VI (32:14–38:23); VII (38:24–43:33); VIII (44:1–

4. Palve ei esine Srk-s sama regulaarselt nagu hümn, vaid kahel korral, Srk 22:27–23:6, 36:1–22. Ka palvel võib olla struktuuriline väärtus, sest see jaotab raamatu tinglikult kolmeks osaks.
5. Autobiograafilist poemi kasutades viitab autor isiklikule kogemusele või autoriteedile.³⁹ Srk-s on see paigutatud teose lõppu, Srk 51:13–30.

Oluline on märkida, et kõne ja autobiograafiline poem kuuluvad Srk loomise esimesse faasi.⁴⁰ Järgnevates faasides lisanduvad neile refleksioon, hümn ja palve, mis näitab suuremat püüdlust luua terviklik teos.

2. SRK KOLME POEEMI ANALÜÜS

Järgnevalt on esitatud poemide (Srk 40:11–17, 41:1–4, 41:5–13) analüüs. Need kolm poemi on liigitatud refleksiooni žanri ja nad kuuluvad suuremasse kogumikku, Srk 40:1–41:13. Analüüs on lisaks kolomeetriaale viidud läbi vastavalt semantilistele tunnustele nii bikooloni kui ka poemi tasandil.

Analüüsi täpsemaks järgimiseks on loodud viietulbaline tabel. I tulbas on teksti numeratsioon vastavalt Beentjesi jaotusele⁴¹. II tulbas on tekstide päritolu, heebreakeelsed kk-d M, B, Bm⁴² ning kreekakeelne tõlge G⁴³. III tulbas on analüüsitav tekst. Eelistatud on kk M, kuna see on kõige vanem. Kui kk-s M tekst puudub, on see võetud kk-st B või Bm ja on nurksulgudes [...]. Kui kõikides heebreakeelsetes kk-des tekst puudub, kuid on välja pakutud võimalikud puuduvad heebrea tähed, on need tavalistes sulgudes (...). Kui tekst puudub heebreakeelsetes kk-des ja lünka pole võimalik täita, on see võetud kreekakeelsest tõlkest (G), esitatud kreeka tähtedega ja väiksemas kirjas, ka eestikeelses tõlkes. Poolpak-

---

50:24); millele lisanduvad kreekakeelses tõlkes proloog ja teose lõpus lisa Srk 50:25–51:30. Kõik kaheksa sisulist osa algavad „tarkuse“ poeemiga. Corley, „Searching for Structure and Redaction in Ben Sira“, 34–35.

³⁹ Selle žanri juured ulatuvad egiptuse tarkuskirjandusse. VT-s on seda kasutatud Õp 4:3–9; 24:30–34; Kg 1:12–2:26; 8:9–9:1. Skehan ja Di Lella, *The Wisdom of Ben Sira*, 28.

⁴⁰ Vt märkus 35.

⁴¹ Beentjes, *The Book of Ben Sira in Hebrew*.

⁴² Vt märkus 11.

⁴³ Kreekakeelse tõlke alusena on kasutatud väljaannet: Ziegler, *Sapientia Iesu Filii Sirach*.

sus kirjas tekstiosad on analüüsi jaoks kesksed. IV tulbas on kolomeetria e konsonantide arv ühe kooloni kohta. V tulbas on eestikeelne tõlge. Kui tõlkes on sõnad esitatud tavalistes sulgudes (...), ei esine need algtekstides, aga on sisu selgemaks eestikeelseks edastamiseks vajalikud.

2.1. SRK 40:11–17

11. M/B	kl m[ʼrʂ ʼlʼrʂ yšwb	15	Kõik, mis maast, maasse naaseb ,
B	wʼsr mmmrw mʼl mrwm] ⁴⁴	15	mis kõrgusest, kõrgusesse;
12. G	πάν δῶρον καὶ ἀδικία ἐξαλειφθήσεται –		kõik, mis pistisest ja ülekohtust, kaob ,
G	καὶ πίστις εἰς τὸν αἰῶνα στήσεται ⁴⁵ –		aga ustavus jääb igavesti püsima .
13. M/B	hyl mʼwl [knhl ʼytn	15	Rikkus ülekohtust nagu tulvav vadi ,
M/B	wkʼpyq ʼdyr bhzyz qwlw]t	20	nagu jõesäng võimas äikesepilvest,
14. M/B	ʼm sʼtw ⁴⁶ kp[ym ygylw	15	mis kerkides kive veeretab,
B	ky ptʼm lnšh ytm]	13	siis ootamatult alaliseks lakkab .
15. M/Bm	nšr hms lʼ yk[h ⁴⁷ bw]	13	Vägivalla võsu ei juurdu selles,
M/Bm	[ky šwrš hnp ʼl šn] šr ⁴⁸	14	sest jumalatu juur (on) kivirahnul,
16. M	qqrmyt ⁴⁹ ʼl gpwt nhl	15	nagu kõrkjad vadi kaldal,
M/B	[lpny ⁵⁰ kl] hš(y)r ndʼk	14	teiste taimede eel ta närhub ;
17. M	hšd kʼd lʼ tkrt	12	vagadus , nagu igavik , ei hävine,
M/B	[wšd]qh lʼd tkn	11	õiglus igavesti püsib .

⁴⁴ G-s esineb tõsine vääritimõistmine: *καὶ ἀπὸ ὕδάτων εἰς θάλασσαν ἀνακάμπτει*. See vääritimõistmine on edasi kandunud ka G baasil loodud tõlgetesse. Sõnapaar *rʂ / mrwm* esineb veel *Srk 47:15b* (kk B).

⁴⁵ Kk-s M on olemas esimese kooloni algus: *kl mš*.

⁴⁶ Sõna on mõistetud kui *inf cons* juurest *nsʼ*, mitte kui verbaalnoomen *sʼh*. Wido T. van Peursen, *The Verbal System in the Hebrew Text of Ben Sira*. Ed. T. Muraoka, C. H. M. Versteeghen. *Studies in Semitic Languages and Linguistics*, vol. XLI (Leiden, Boston: Brill, 2004), 337–338.

⁴⁷ Kk-s B on kasutatud juurt *nqh*.

⁴⁸ Kk M toetab ka kk Bm. Kk B tugineb siin rohkem *Ii 39:28* ja *ISm 14:4* ja kasutab sõna *slʼ*.

⁴⁹ Sõna *qqrmyt* on tõenäoliselt jõudnud heebrea keelde aramea keele kaudu kreekakeelsest sõnast *κάλαμη*. Vt Skehan ja Di Lella, *The Wisdom of Ben Sira*, 462, 466.

⁵⁰ Kk-s B on siin: *mpny kl mšr ndʼkw*. Vastavaid muudatusi soovitab teha ka kk Bm. Vt *Ii 8:12*.

Kvantitatiivselt on Srk 40:11–17 seatud tugevatesse raamidesse. Poeem on üles ehitatud bikoolonitele ja jaotub kolmeks stroofiks: I stroof 2 bikoolonit; II stroof 2 bikoolonit ja III stroof 3 bikoolonit.

Kolomeetria tabel näitab, et poemi peamine raamistik jääb vahemikku 12–15 konsonanti kooloni kohta.⁵¹ Poeemi viimase kahe kooloni väike konsonantide arv, 12 ja 11 konsonanti, on igati mõistetav, kuna tegemist on poemi kokkuvõtva bikooloniga ja neis võib esineda äärmuste kasutamist.

Kolomeetria ainsaks tõsiseks probleemiks on koolon Srk 40:13b, kus konsonantide arv koolonis on 20. Selle kooloni tekst on säilinud peaaegu ainult hilises kk-s B. Sõna *hzyz* esineb VT-s ainult kolm korda, millest kahel korral on see esitatud paarina *hzyz qlwt* (Ii 28:26, 38:25).⁵² Kk B võib olla mõjutatud neist kahest tekstikohast.⁵³ Kui oletada, et algselt puudus koolonist sõna *qlwt* ja oli olemas ainult *hzyz* koos prep-ga *b-*, taanduks konsonantide arv koolonis 15 peale, mis on selle poemi kolomeetria seisukohalt ideaalne. Sõna *hzyz* esineb lisaks sellele juhtumile Srk heebreakeelses tekstis vaid korra, Srk 35:26, iseseisvalt ja mitmuses *hzyzym*. Kk M bikooloni lõpus säilinud *-t* on ainus põhjus, mis takistab paranduse tegemist.⁵⁴

Poem on üles ehitatud sünonüümsetele tunnustele. Sünonüümne suhe on kõige tugevam poemi alustavates ja lõpetatavates bikoolonites. Srk 40:11-s ei tutvustata teises koolonis ühtegi elementi, ei semantilist ega süntaktilist, mida esimeses pole. Teatud elemendid korduvad juba kooloni sees. Srk 40:11 süntaktiline struktuur on: alus-täiend-täiend-öeldis // alus-täiend-täiend. Srk 40:11 esimese kooloni verb *yšwb* kandub vaikumisi ka teise koolonisse üle. Srk 40:17-s ei esine teises koolonis samuti ühtegi elementi, mis pole esimeses juba välja toodud, ja see demonstreerib paralleelset joondumist veelgi selgemalt: alus-täiend-öeldis // alus-täiend-öel-

⁵¹ Nõmmik nimetab ideaalseks kooloni pikkuseks 12–15 konsonanti. Urmas **Nõmmik**, *Die Freundesreden des ursprünglichen Hiobsdialog: eine form- und traditionsgeschichtliche Studie*. Beihefte zur Zeitschrift für die alttestamentliche Wissenschaft, 410 (Berlin, New York: de Gruyter, 2010), 89.

⁵² Ludwig **Koehler**, Walter **Baumgartner**, *A Bilingual Dictionary of the Hebrew and Aramaic Old Testament* (Leiden, Boston, Köln: Brill, 1998), 286.

⁵³ Seoseid Ii-ga esineb poemis veel. Vt märkused 48 ja 50.

⁵⁴ Kuigi kk-s M esineb konsonandi *-m* kirjutamises suuri varieeruvusi, on vähe tõenäoline, et Srk 40:13b lõpus on konsonant *-m* konsonandi *-t* asemel. Vt Yig'el **Yadin**, *The Ben Sira Scroll from Masada* (Jerusalem: Israel Exploration Society, 1965).

dis. Kuigi Srk 40:12 pole heebrea keeles säilinud, võib kreekakeelse teksti sisu alusel seda võrrelda Srk 40:17-ga ja eeldada, et ka siin oleks heebrea-keelne tekst sünonüümselt paigutatunud, nii semantilisel kui ka süntaktiliselt.

Poem luuakse tervikuks kolme sünonüümsetest elementidest koosneva keti abil. Esimene kett tarvitab verbe, mille abil tuuakse esile hävinemine või püsimine: *yšwb* (Srk 40:11a) – *ἐξαλειφθήσεται* (12a) – *στήσεται* (12b) – *ytm* (14b) – *nd'k* (16b) – *l' tkrt* (17a) – *tkn* (17b). Teine kett on tugevalt seotud esimesega, kuna see väljendab hävinemise või püsimise igavikulist aega: *aiwva* (Srk 40:12b) – *nšh* (14b) – *'d* (17a; 17b). Kolmas kett kasutab noomeneid, mis on positiivsete või negatiivsete hinnangute kandjateks: *dārov* (Srk 40:12a) – *ἀδικία* (12a) – *πίστις* (12b) – *'wl* (13a) – *hms* (15a) – *hnp* (15b) – *hsd* (17a) – *šdq* (17b). Oluline on kolmanda keti puhul märgata Srk 40:12b ja 40:17ab positiivsete hinnangute vahelist seost, mille abil liidetakse poemi sissejuhatus ja lõpp. III stroofi markeerib sünonüümsete noomenite ahel *nšr* (Srk 40:15a) – *šwrš* (15b) – *qrmyt* (16a) – *hšyr* (16b), mis on oluline allpool analüüsitud poemi Srk 41:5–13 jaoks.

2.2 SRK 41:1–4

1. M/B hw[y] l[mwt⁵⁵ mh mr (zkr)]k⁵⁶ 15 Oh, **surm, kui** mõru on **sinu meenutus**,
M/B [l]yš šqt 'l mkwntw 15 inimesele, kes on muretult oma kodus,
M/B ['yš]⁵⁷ šlw wm[(s)lyh] bkl 15 inimesele, kes on rahulik ja edukas **kõiges**,
M 'wd bw kh lqbl t'nwg 16 kelles veel on jõudu, et kogeda naudingut.
2. M/B [h'h]⁵⁸ lmwht mh⁵⁹ t'wb [hqk]⁶⁰ 15 Ah, **surm, kui** õige on **sinu määr**,

⁵⁵ Tegemist on vokatiivse prep-ga *l*. Vt Tadeusz Penar, *Northwest Semitic Philology and The Hebrew Fragments of Ben Sira*. Biblica et Orientalia, 28 (Rome: Biblical Institute Press, 1975), 68.

⁵⁶ Kk B-s on siin *ybrk*.

⁵⁷ Eelmise kooloni prep *l* kandub vaikimisi ka siia koolonisse, kuigi tekstis seda ei korrata. Sama juhtub ka Srk 40:2b-c-s. Penar, *Northwest Semitic Philology and The Hebrew Fragments of Ben Sira*, 69.

⁵⁸ Kuna kk-s M on siin säilinud ' , on seda sageli üritatud taastada kui h'. Siin on kk B parandustest loobutud, kuna mõte on tulenevalt Srk 41,1a-st ilmne.

⁵⁹ Kk-s B on siin *ky*, mitte *mh*. Kk M lugemist toetavad ka G ja S.

⁶⁰ Kk-s B on siin *hqyk*, mis on enamiku kommentaatorite ja 41:3a alusel muudetud *hqk*-ks.

M/B	[l]'yn 'wnym ⁶¹ wħsr 'šmh	17	temale, kel pole elurammu ja otsas jõud,
M/B	'yš kšl wnwqš b[kl]	14	inimesele, kes komistab ja takerdub kõiges ,
M	'ps hmr[']h ⁶² w'bw ⁶³ tqwh	17	kel puudub nägemus ja on kadunud lootus.
3. M/B	'l [t]pħd mmwt [h]qk	13	Ära tunne hirmu surma, sinu määra ees,
M	zkr qdmwn ⁶⁴ w'ħrwn 'mk	17	meenuta , kes enne ja pärast, on sinuga.
4. M/B	z[h] qš kl [bšr m'I]	12	See on kõige liha lõpp, nii Jumala poolt;
M/B	[wmh tm's btwrt] 'ly(wn)	17	kuidas keeldud Kõigekõrgema Toorast? -
M/B	l'sr m'h w['l]p šnym	15	kümme, sada või tuhat aastat,
B	['yn twkħwt ħyym bš('w)l ⁶⁵	18	elu ettekirjutusi pole Šeolis .

Srk 41:1–5 on seatud tugevatesse raamidesse. Poeem on üles ehitatud bikoolonitele ja jaotub kolmeks stroofiks: I stroofis on 2 bikoolonit, II stroofis 2 bikoolonit ja III stroofis 3 bikoolonit.

Poemis jääb konsonantide arv koolonis vahemikku 12–18. Eelmise poemi (Srk 40:11–17) kõrval ei tundu poem kolomeetria poolest väga ühtlane. Äärmused esinevad eelkõige III stroofis, kus üle kooloni esinevad lühikesed (12, 13 ja 15 konsonanti) ja pikad (17, 17 ja 18 konsonanti) koolonid. Väiksema erinevusega võib sama kolomeetrilist struktuuri märgata ka II ja I stroofis. III stroofi viimase kooloni 18 konsonanti on problemaatiline, arvestades, et tegemist on poemi kokku võtva kooloniga.

Kolomeetria põhjal võib eeldada, et käesoleva poemi bikoolonites võib eelmise poemiga (Srk 40:11–17) võrreldes leida erinevat suhet koolonite vahel. Bikoolonis ei esine koolonite vahel puhast sünonüümset suhet. Kuigi on tegemist bikoolonitel baseeruva poemiga, moodusta-

Van Peursen toob välja, et kk-des A,B,C ja D leidub *sg* noomeni ja 2. *sg sf* vahel konsonant -y-. van Peursen, *The Verbal System in the Hebrew Text of Ben Sira*, 48–49.

⁶¹ Kk-s M on siin sõna 'wynym. Parandus on tehtud kk B alusel.

⁶² Kk-s M esineb vorm *hmrh*, mida on siin raske mõista. Siin on kasutatud kk Bm. Vt Eric D. **Reymond**, *Innovations in Hebrew Poetry: Parallelism and the Poems of Sirach*. Studies in Biblical Literature, 9 (Atlanta: SBL, 2004), 39-40.

⁶³ Kk-s B on kasutatud *defectiva* kirjapilti 'bd. Tõenäoliselt on kk-s B siiski loetud sõna kui akt part, mitte kui kk M pass part. Vt Peursen *The Verbal System in the Hebrew Text of Ben Sira*, 211.

⁶⁴ Kuigi kk-s B on siin antud pisut selgem sõnastus *r'šnym*, ei tähenda see, et siin ei võiks olla tegemist kk-s M antud vormiga *qdmn*, mis viitab „idapoolsele“ e „varasemale“. Reymond, *Innovations in Hebrew Poetry*, 41.

⁶⁵ On muudetud sõnade järjekorda ja esimene sõna on võetud kk-st Bm. Kk B tekst on 'yš *twkħwt bš[.]l ħyym*. Reymond, *Innovations in Hebrew Poetry*, 41.

vad väikseima terviku kaks bikoolonit, eriti I ja II stroofis. Neis on tegemist astmelise struktuuriga, milles teatud osad koolonis korduvad. I ja II stroofi struktuuri võiks esitada A//B//B'/B''". Mõlemas stroofis on kõige otsesemalt seotud teine ja kolmas koolon, nii semantiliselt kui ka süntaktiliselt, nt Srk 41:1b // 1c leidub sõnapaar *l'yš šqṭ // 'yš šlw*.

Peamiseks poeemi läbivaks elemendiks on sõna *mwt* kordumine iga stroofi esimeses koolonis. Väljaspool neid kooloneid sõna ei esine. Alles poeemi viimases koolonis (Srk 41:4d) pakutakse välja selle jaoks sünonüüm *š'wl*, ja poeemi viimases koolonis vastand *hyym*. Nagu sõna *mwt*, esineb iga stroofi esimeses koolonis ka isikuline sufiks *-k*. II ja III stroofis on see liidetud sõnaga *hq*, I stroofis sõnaga *zkr*. Sõna *zkr* kordub ka III stroofi alguses (Srk 41:3b).

Poeemi muudab tervikuks sünonüümide ahel: *hq* (Srk 41:2a; 3a) – *twrh* (4b)⁶⁶ – *twkḥt* (4d). Marttila toob välja, et sõna *hq* on Srk-s kasutatud sageli sõnade *mšwh*, *dwt*, *mšpṭ* ja *twrh* sünonüümina.⁶⁷ Seda ka selles poemis, Srk 41:2a; 3a // 4b // 4d. Sellest lähtudes tuleks ahelasse liita ka sõna *zkr*, mis esineb Srk 41:1a-s.

Poeemi stroofideks jaotumise tunnuseks on ka küsipartikkel *mh*. Srk 41:1a ja 41:2a küsipartiklid on seatud konstruktsiooni, kus need väljendavad hüüatust. III stroofis (Srk 41:4b) väljendab küsipartikkel pigem retoorilist küsimust. Srk 41:4b seesmine tähendus on „sa ei saa Kõige kõrgema Toorast keelduda, // sest ...“.

III stroofi eristab ka poeemi lõpus esinev sünonüümne sõnapaar *'l* (Srk 41:4a) – *lywn* (4b). Veelgi tugevamalt eristab poeemi III stroofi kahest eelnenust käskude ja verbide esinemine: *'l tḫd* (Srk 41:3a) – *zkr* (3b) – *tm's* (4b). Neil verbidel puudub otsene alus. Raske oleks neile verbidele juurde mõelda *mašal*-poemide alust *bn* (poeg). Pigem on need käsud ja keelud kahe eelmise stroofi vokatiivsete elementide *hwy* (Srk 41:1a) ja *h'h* (2a) kompenseerimiseks. Srk 41:3ab keeldu ja käsku võib vaadelda paralleelsete struktuuridena. Srk heebrea keeles säilinud tekstis leidub 248 käsku ja 216 keeldu, millest omakorda 50 juhul on käsk ja keeld paralleelsed, seda kas teineteisele järgnevates koolonites või bikoolonites. Srk

⁶⁶ Väljend *twrt lywn* esineb Srk-s veel kahel korral, Srk 42:2a-s (M/B) ja 49:4c-s (B). Srk 42:2 esineb see väljend koos sõnaga *hq*.

⁶⁷ Marttila, „Statue of Covenant? Remarks on the Rendering of the Word *hq* in the Greek Ben Sira“, 76.

41:3a keelu otsene vastand saabub alles 41:12a.⁶⁸ See kõigi kolme stroofi vokatiivsus liidab poemi tervikuks.

2.3 SRK 41:5–13

5.	M	nyn nm's t(ld)wt ⁶⁹ r'ym	16	Pölatud on järglased, nurjatute sgitised,
	M/B/G	[wnkd 'wyl] [παροικίας (r)š'	–	arutu järelpölv (on) rüvedate elukohas;
6.	M/B	[mbn 'w]l t'bd mm[šl(h)]	15	poja tõttu sõgeda võim kaob,
	M/B/G	καὶ μετὰ zr('w) ⁷⁰ ἐνδελειήτῃ ἡrph	–	tema sooga püsib (pidev) sajatus,
7.	M/B	['b rš'] yqb yl(d)	11	rüvedat isa süünab järglane,
	M/B	[ky] (bg)llw hyw bwz	13	sest ju tema pärast nad on põlus.
8.	M/G	οὐαὶ ὕμιν ⁷¹ 'nšy '(wlh) ⁷²	–	Oh, häda teile, sõgedad inimesed,
	M	'zby twrt 'lywn	13	Kõigekõrgema Toora hülgajad –
9.	B/Bm	['m tprw 'l ⁷³ yd 'swn]	14	kui kannate vilja, on see õnnetuseks,
	M	w'm twlydw l'nhh	14	kui toodate järglasi, on see soigumiseks,
	M/B	[('m tkšl]w lšmht 'lm	15	kui komistate, on see igaveseks rõõmuks,
	M	w'm tmwtw lqllh	13	kui surete, on see kirumiseks.
10.	M/B	[kl m]'ps 'l'ps yšwb ⁷⁴	15	Kõik, mis ei-miskist, ei-miskisse naaseb,
	M	kn hnp mthw 'l thw	14	nõnda jumalatu tühjusest tühjusesse;
11.	B	[hbl 'dm bgwytw] ⁷⁵	12	tühine on inimene oma kehas,

⁶⁸ Van Peursen, *The Verbal System in the Hebrew Text of Ben Sira*, 186.

⁶⁹ Suure tõenäosusega on kk-s M puuduvad tähed *-ld-*, kuigi kk B kasutab siin sõna *dbr*.

⁷⁰ G-s on Srk 41:6b *καὶ μετὰ τοῦ σπέρματος αὐτῶν*, mille abil võib taastada kooloni alguse heebrea keeles: *w'm zr'w*. Kk M-s ja B-s puuduvad tähed ja sõnad on võimalik taastada osaliselt G ja Srk 44:11a alusel, kus G-s korratakse koolonit *μετὰ τοῦ σπέρματος αὐτῶν* ja on säilinud selle kooloni heebreakeelne tekst nii kk-des B kui ka M: *'m zr'm*. Kk-s M on seal viga, kuna *'m* asemel on seal *'m*.

⁷¹ Kk-s B on kooloni alguses säilinud ainult *l-*.

⁷² Kuigi kk-s M on siin säilinud ainult *'*, on selle ja G põhjal (*ἀσεβείας*) võimalik lünk täita.

⁷³ Kk-s B on siin tühik, sõnad *tprw* 'l pärinevad kk Bm ääremärkustest.

⁷⁴ G-s on Srk 41:10a esitatud: *πάντα ὅσα ἐκ γῆς εἰς γῆν ἀπελεύσεται*. Siit on näha, et G-s on Srk 41:10a üritatud veelgi tugevamalt liita Srk 40:11a-ga ja selle kaudu ka neid kahet poemi (vt märkus 44). G eksitavat tõlget võib põhjendada selle kaudu, et sõna *'ps* esineb *cons*-na koos sõnaga *rš* (Srk 36:17c ja 44:21d). Sõna *'ps* esineb *cons*-na ka Srk 41:2d-s. vt Dominique Barthélemy, Otto Rickenbacher, *Konkordanz zum hebräischen Sirach: Mit syrisch-hebräischen Index* (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 1973), 36-37.

⁷⁵ Kuigi kk-s M on kooloni lõpus *-m*, tuleks sellest kk M soovitusest loobuda ja kasutada kk B teksti. Seda soovitab ka Segal. Moses Zvi Segal, *SPR BN-SYR' HŠLM* (Jerusalem: Bialik Institute, 1958).

M/B	['k š]m hsd l' ykrt	13	aga vaga nimi tõepoolest ei hävine.
12. M/B	[pħd 'l] šm ky hw' ylwk	16	Karda nime pärast, sest see püsib sinuga,
M/B	m'lp̄y ['wšrw̄t hkm]h	15	rohkem kui tuhat tarkuse varamut:
13. M/B	[tʷ]bt h̄y [m]spr ymym	14	eluea soosing – loetud päevad ,
M/B	wtʷ[bt šm ymy] 'yn mspr	17	nime soosing – päevad pole loetud .

Srk 41:5–13 on jaotatud, nagu ka eelmised kaks analüüsitud poemi, kolmeks stroofiks: I stroofis 3 bikoolonit; II stroofis 3 bikoolonit; III stroofis 4 bikoolonit.

Poemis jääb konsonantide arv koolonis vahemikku 11–17. Eelmise poemi analüüs näitas, et 17 konsonanti on aktsepteeritav arv kooloni kohta, kuigi peamine raamistik võiks jääda 12–15 vahele. II stroofi konsonantide arv on väga ühtlane, 13–15 konsonanti koolonis. Pikk, 17 konsonandiga koolon asub taas poemi lõpus (Srk 41:13b), kus ebareeglipärasused on lubatud.

Tõsisem on olukord kooloniga, kus on 11 konsonanti (Srk 41:7a). Sellest koolonist pole tõenäoliselt midagi kaduma läinud, kuna ka G kinnitab heebreakeelset teksti. Kuigi 11-konsonandine koolon tundub siin analüüsitud poemide jaoks lühike, esineb 10- ja 11-konsonandilisi kooloneid Srk-s veel. 11-konsonandiline koolon on ka poemis Srk 40:11–17, kus see esines poemi lõpus, Srk 40:17b.

Poem on üles ehitatud tugevatele paralleelsetele seostele bikooloni sees. Kümnest bikoolonist seitsmes on koolonite vahel sünonüümne seos. Srk 41:11-s on tegemist antiteetilise seosega, kus koolonid vastanduvad teineteisele. Srk 41:7-s ja 41:12-s esineb sünteetiline suhe koolonite vahel, kus on oluline narratiivi suurem edasikandmine.

Süntaktiliselt on kõige ühtlasem II stroof, kus Srk 41:9a–d koolonid on loodud sama struktuuri järgi: verb-täiend. Ka III stroofi algus (Srk 41:10) on tugevale süntaktilisele seosele üles ehitatud: alus-täiend-täiend-öeldis // alus-täiend-täiend. Kuigi esimese kooloni verb *yšwb*⁷⁶ teises koolonis ei esine, on see seal vaikimisi olemas.

II stroofi võib siduda poemiga Srk 41:1–4. II stroofi markeerijaks on väljend *twrt 'lywn* (Srk 41:8b), mille võib leida ka Srk 41:4b-s. II stroofis on tugev bikoolonitesisesene parallelism, mis väljendub sünonüümsetes verbides.

⁷⁶ Verb esines ka Srk 40:11a.

Stroofid on seotud negatiivsete iseloomustuste poolest, mis moodustavad poeemi läbiva keti: *r'ym* (Srk 41:5a) – *'wyl* (5b) – *rš'* (5b) – *rš'* (7a) – *'wyl* (8a) – *'zbym* (8b) – *hnp* (10b). Nende negatiivsete iseloomustustega käivad kaasas noomenid, mis viitavad järglastele: *nyn* (Srk 41:5a) – *tlawt* (5a) – *nkd* (5b) – *bn* (6a) – *zr'* (6b). III stroofis antakse neile vastand: *šm* (Srk 41:11b; 12a; 13b), millele lisatakse positiivne iseloomustus *hšd* (11b) ja mis samastatakse sõnaga *hkmh* (12b).⁷⁷ Poeemi III stroofi võib võrrelda Srk 40:11–17 III stroofiga, kus toimub *nšr hms* ja *šwrš hnp* (Srk 40:15) vastandamine sõnadele *hšd* ja *šdqh* (Srk 40:17). Lisaks kahe poeemi bikooloonite Srk 40:11 ja 41:10 sarnasusele aitab neid kaht poeemi siduda viimaste stroofide strateegiline väärtus, kus toimub terminoloogiline vastandamine. Nende kahe poeemi liitmine ühendab kogu Srk 40:1–41:13 terviklikuks peatükiks.

2.4 POEEMIDE KOONDANALÜÜS

Eelnevalt analüüsitud poeemid Srk 40:11–17, 41:1–4 ja 41:5–13 kuuluvad suuremasse kogumikku Srk 40:1–41:13. Lisaks neile kolmele poeemile kuuluvad kogumikku veel kolm poeemi, Srk 40:1–10, 40:18–27 ja 40:28–30 (selles lühikeses kõnes esineb ainsana pöördumine *bny*). Kogumiku lõppu markeerib refrään Srk 41:14–15.⁷⁸

Analüüsitud kolm poeemi kuuluvad refleksioonina Srk koostamise hilisemas faasi (IV faas).⁷⁹ Poeemide valik toimus temaatilise ja kvantitatiivse ühtsuse alusel. Ainuüksi kvantitatiivset ühtsust arvestades teeb Sauer vea, kui jaotab kogumiku alguse kaks poeemi vastavalt: Srk 40:1–11 (11 bikooloonit) ja 40:12–17 (6 bikooloonit), mitte 40:1–10 ja 40:11–17.⁸⁰ Erinevalt Saueri jaotusest loob sinne jaotus kvantitatiivse sümmeetria kogu esimese (Srk 40:1–10) ja kolmanda poeemi (Srk 41:18–27) vahel, mõlemad koosnevad 12 bikooloonist. Srk 40:11–17 ja 41:1–4 on mõlemad seitsme bikoolooni pikkused ja jagunevad sarnaselt kolmeks stroofiks: I

⁷⁷ Terminid *šm* ja *hkmh* on seotud paralleeli ka Srk 40:19ab

⁷⁸ Refräani on Srk-s kasutatud suurema osa lõpu markeerimiseks. Vt Corley, „Searching for Structure and redaction in Ben Sira“, 39.

⁷⁹ Vt märkus 35.

⁸⁰ Georg Sauer, *Jesus Sirach / Ben Sira*. ATD Apokryphen, Bd. 1 (Göttingen: Vandenhoeck & Ruprecht, 2000), 275–278.

stroof 2 bikoolonit; II stroof 2 bikoolonit; III stroof 3 bikoolonit. Kuigi Srk 41:5–13 on pikem (10 bikoolonit), jaguneb ka see kolmeks stroofiks: I stroof 3 bikoolonit; II stroof 3 bikoolonit; III stroof 4 bikoolonit. Nende kolme poemi kõrvutamisel tuleb esile, et viimane stroof on kõigis poemides ühe bikooloni võrra pikem kui esimesed kaks.

Kolomeetriliselt on kolm analüüsitud poemi võrdlemisi ühtlased teosed. Poemides on üldjuhul kooloni konsonantide arv vahemikus 12–15. Kui esineb kõrvalekaldeid, on neid võimalik selgitada vastavate koolonite paiknemisega poemis. Kolomeetria on üheks vahendiks, et määrata poemide jaotus suuremas kogumikus, kuna toodud näidetes esinevad kolomeetria kõrvalekalded poemide alguses või lõpus (Srk 40:17ab – 11 ja 12 konsonanti on vähim arv poemis; Srk 41:4d – 18 konsonanti on suurim arv poemis; Srk 41:13b – 17 konsonanti on suurim arv poemis). Srk 41:1–4-s esinevad pikk ja lühike koolon vaheldumisi.

Temaatiliselt seob neid kolme poemi „surma“ teema, kuigi ainult Srk 41:1–4-s esineb sõna *mwt* läbivalt. Srk-s asuvad sõnad, mis on seotud „lõpu“ või „surmaga“, poemide lõpus.⁸¹

Kearnsi uurimusest⁸² alates on heebrea- ja kreekakeelses Srk-s seoses surmaga täheldatud erinevaid teoloogiad. Kreekakeelses Srk-s nähakse järgnevas elus jagatava tasu võimalust, mis heebreakeelses Srk-s puudub.⁸³ Kolm analüüsitud poemi kinnitavad, et heebreakeelses Srk-s pole vihjeid järgnevale elule. Toetudes ka siin analüüsitud Srk 41:4d („elu ettekirjutusi pole Šeolis“; sarnane motiiv kordub ka Srk 14:16b-s) heebrea- ja kreekakeelse tõlke sarnasusele, näitab Rey, et erinevused kahe Srk vahel ei pruugi olla sedavõrd suured.⁸⁴

Poemides Srk 40:11–17 ja 41:5–13 korratatakse sama struktuuriga bikoolonit Srk 40:11 ja 41:10.⁸⁵ Oluline on märkida, et esimeses poemis asub see bikoolonit poemi alguses ja teises poemis viimases stroofis.

⁸¹ Corley, „Searching for Structure and Redaction in Ben Sira“, 40.

⁸² Conleth Kearns, *The Expanded Text of the Ecclesiasticus. Its Teaching on the Future Life as a Clue to its Origin*. Doct. Diss. (Rome: The Pontifical Biblical Commission, 1951).

⁸³ Skehan et al., *The Wisdom of Ben Sira*, 86.

⁸⁴ Jean-Sébastien Rey, „L'Espérance Post-Mortem Dans Les Différentes Versions du Siracide“ – *The Texts and Versions of the Book of Ben Sira: Transmission and Interpretation*. Ed. Jean-Sébastien Rey, Jan Joosten (Leiden, Boston: Brill, 2011), 257–280.

⁸⁵ Kreekakeelses tõlkes on neid kahte bikoolonit üritatud veelgi tugevamalt siduda, kuna kahes bikoolonis korratatakse sõna *γη*. Vt märkus 74.

Adams toob välja, et verbijuure *šwb* kasutamine neis bikoolonites (ka Srk 17:1) ilmestab, et inimesed on surelikud.⁸⁶ Juure *šwb* korduse abil ka Srk 40:1d ja 40:3b-s on suurem kogumik Srk 40:1–41:13 liidetud tervikuks.

Srk 40:11–17-s ja 41:5–13-s leidub sarnasusi terminoloogias veelgi. Negatiivsed iseloomustused kas korduvad või on sünonüümsed. Negatiivsetele iseloomustustele antakse poemide lõpus positiivne vastandus. Srk 41:1–4-s on poem kokku võetud *twrh* abil, mis esineb ka teistes poeemides, nt Srk 6:37, 9:15, 19:17 ja 23:27.⁸⁷

Srk teoloogiat silmas pidades on eriti oluline, et Srk 41:5–13-s, mis lõpetab kogu poemide tsükli, jõutakse välja „nime teoloogiani“, *šm hsd* (41:11b). „Hea nimi“ täidab Srk-s elu motiveerivat rolli (Srk 15:6; 37:26; 39:9–11; 41:11–13; 44:14). Kuigi juhuslikud viited „hea nime“ kohta esinevad ka *Ōp*-s (*Ōp* 10:5; 22:1), pole see *Ōp* jaoks oluline teemaarendus. *Ōp*-s täidab „elu“ ise motiveerivat rolli (*Ōp* 4:4; 7:2; 10:7; 13:14; 14:27).⁸⁸ Kg-s puudub võimalus oma „nime“ talletamiseks, kuna kõik peavad surema ja koos nendega kaob ka mälestus (Kg 2:16)⁸⁹, ainuke võimalus on süüa, juua ja rõõmus olla, sest see saadab teda (inimest) tema katsumustes tema elupäevadel (Kg 8:15).

Pole juhus, et Srk-s just „esiisade ülistuse“ Srk 44:1–50:24 eel kordub „nime“ igavikulisuse motiiv (Srk 44:14). Surres ei saabu lohutus eshatoloogilise tasuna, vaid igaveses maines, nimes, mis elab laste mälestuses ja võib-olla (kui oled tõeliselt vaga) isegi üle maailma.⁹⁰ „Nime“ väärtustamine Srk-s aitab mõista, miks oleks eriti kohatu seostada just seda teost mõne varasema kuulsa nimega, olgugi et see oleks võinud tagada koha kaanonis.

⁸⁶ Samuel L. Adams, *Wisdom in Transition: Act and Consequence in the Second Temple Instructions*. Supplements to the Journal for the Study of Judaism, vol. 125 (Leiden, Poston: Brill, 2008), 204.

⁸⁷ *Ibid.*, 39.

⁸⁸ Sanders, *Ben Sira and Demotic Wisdom*, 18–19.

⁸⁹ Adams, *Wisdom in Transition*, 205.

⁹⁰ *Ibid.*, 206.

3. KOKKUVÕTE

Jeesus Siiraki Tarkuseraamat (Srk) pakub hea võimaluse uurida heebrea poeesiat, kuna seda mahukat ja žanriliselt mitmekülgset teost saab omistada ühele autorile – Jeesus Siirakile.

Kuigi Srk-s võib täheldada mõjusid väljastpoolt heebrea kultuuri, leiab suurimaid sisulisi ja struktuurilisi sarnasusi Õp-ga, eriti Õp 1–9-ga. Ka Õp 1–9-s võib leida erinevate žanrite kasutamist teksti liigendamiseks. Srk-s võib leida kõne, refleksiooni, hümnid, palve, autobiograafilise poeemi kasutamist.

Artiklis kvantitatiivsete ja semantiliste tunnuste järgi analüüsitud kolme poeemi – Srk 40:11–17, 41:1–4 ja 41:5–13, mille ühiseks temaatiliseks tunnuseks on „surma“ motiiv – vaadeldi refleksiooni esindajatena. Nende kolme poeemi kvantitatiivsed ja semantilised tunnused (sõnakordus ja parallelism) näitavad poemide paigutuses filigraanset eesmärgipärasust, just suuremat kogumikku Srk 40:1–41:13 silmas pidades. Eriti tugev struktuuriline sarnasus leidis bikoolonite Srk 40:11 ja 41:10 vahel, milles kajastub Srk tuginemine parallelismile.

Kokkuvõttes võib vaadelda refleksiooni kasutust Srk-s kui ühtse temaatilise ja struktuurilise terviku asendamatu aluskivi, milles avaldub Srk teoloogia.